

ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΤΣΙΑΚΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ

ΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

*Τόποι και δρόμοι των νεράν,
των ανθρώπων και των πολιτισμών*

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2001

ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ

ΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

*Τόποι και δρόμοι των νερών,
των ανθρώπων και των πολιτισμών*

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2001

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 47877
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 12/6/2001
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 914 953 ΝΙΤ

κωδ. εγ. 8900

© Βασίλης Νιτσιάκος - Μιχάλης Αράπογλου και Ν.Α.Ι.

ISBN: 960-86807-4-3

Περιεχόμενα

Πρόλογος Νομάρχη	5
Αντί εισαγωγής: Γεωγραφικά	7
Αώος	23
Σαραντάπορος	31
Βοϊδομάτης	39
Καλαμάς	47
Αχέροντας	73
Λούρος	81
Άραχθος	91
Βουβός	101
Σημειώσεις - Βιβλιογραφία	105

*Ο Αχέροντας
στην περιοχή Φαναρίου*

Η Ήπειρος είναι περισσότερο γνωστή για τον ορεινό της χαρακτήρα παρά τα ποτάμια της. Ωστόσο, τα ποτάμια δεν είναι απλά φυσικοί δρόμοι των νερών αλλά και τόποι γύρω από τους οποίους συναρθρώνονται τοπικές κοινωνίες και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες.

Τα ποτάμια της Ηπείρου, πέρα από τη γεωγραφική και φυσική ιδιαιτερότητα που παρουσιάζει το καθένα τους, προσφέρονται και ως ένα μέσο προσπέλασης στον τοπικό πολιτισμό αλλά και την ίδια την ιστορία.

Στο βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας, καταγράφονται για πρώτη φορά όλα τα ποτάμια και οι λίμνες της Ηπείρου και αναδεικνύονται οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν αυτούς τους υδάτινους δρόμους και τόπους.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡ. ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ

Νομάρχης Ιωαννίνων

Χάρτης 1:
 Τα ποτάμια
 και οι λίμνες της Ηπείρου

Αντί εισαγωγής: Γεωγραφικά

Η οροσειρά της Πίνδου ορθώνεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας. Ο όγκος της και οι ψηλές κορυφές της προβάλλουν στον ορίζοντα της βορειοανατολικής λεκάνης της Μεσογείου. Μόνον η κορυφή του Ολύμπου στέκει υψηλότερα στα ανατολικά της. Οι προεκτάσεις των ορεινών σχηματισμών της εισχωρούν, χαμηλώνοντας, βαθιά στη Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία και τη Μακεδονία, ενώ καταλήγουν απόκρημνες στις ακτές του Ιονίου πελάγους. Η συνοχή και συνέχεια των ορεινών συγκροτημάτων της συμβάλλει στη σαφή οριοθέτησή της, μπορεί να καθοριστεί δηλαδή με ακρίβεια ένας ενιαίος ορεινός γεωγραφικός χώρος, που το μεγαλύτερο μέρος του καταλαμβάνει η Ήπειρος. Η Πίνδος, παρά το έντονο ανάγλυφο του εδάφους της, παρουσιάζεται ως μια ενιαία γεωγραφική περιοχή και ως προς τα πολιτισμικά, με την ευρεία έννοια του όρου, χαρακτηριστικά. Συνεπώς, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς, ότι, από ανθρωπογεωγραφική άποψη, Πίνδος και Ήπειρος ταυτίζονται εν πολλοίς, και σ' αυτό συνηγορεί η ίδια η ιστορική γεωγραφία της περιοχής, παρότι οι σύγχρονες διοικητικές διαιρέσεις τείνουν να διαμορφώσουν μια διαφορετική κατάσταση.

Το κλίμα της Ηπείρου είναι διαφορετικό από εκείνο της υπόλοιπης Ελλάδας¹. Η διαφορά του εντοπίζεται κυρίως στις βροχοπτώσεις, που κατά κανόνα είναι περισσότερες στη δυτική από ό,τι στην ανατολική Ελλάδα. Στην Ήπειρο, οι χειμώνες είναι παρατεταμένοι, τα καλοκαίρια μικρά και οι ενδιάμεσες εποχές, της άνοιξης και του φθινοπώρου, πολύ

Ορεινή κοιλάδα στις πηγές Αώου

σύντομες. Οι χιονοπτώσεις είναι άφθονες και τα χιόνια καλύπτουν για ένα μακρύ χρονικό διάστημα τα ψηλά βουνά της. Στα μέσα Νοεμβρίου εμφανίζονται τα πρώτα χιόνια και διαρκούν έως και το Μάιο. Αυτό το κλίμα είναι συνυφασμένο και με κάποιες σημαντικές πτυχές της τοπικής κοινωνίας, όπως για παράδειγμα εκείνης των μετακινούμενων κτηνοτρόφων, που το φθινόπωρο κατεβαίνουν στα χειμαδιά, για να ξανα ανέβουν την άνοιξη στα βουνά τους. Σε ό,τι αφορά τις βροχοπτώσεις, οι πολλοί χείμαρροι, τα ποτάμια, οι μεγάλες και μικρές λίμνες, φανερώνουν τον υψηλό δείκτη τους και φυσικά επηρεάζουν αρκετά τόσο το φυσικό όσο και το πολιτισμικό περιβάλλον.

Γενικά, το κλίμα της Ηπείρου συνδυάζει μεσευρωπαϊκά και μεσογει-

ακά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, το κλίμα δεν είναι μόνο συντελεστές, αριθμοί και μεγέθη. Για την τοπική κοινωνία είναι περισσότερο η αίσθηση του τόπου και του τοπίου σε σχέση και με τις παραγωγικές δραστηριότητές της. Μια εκδοχή αυτής της αίσθησης, παραδείγματος χάριν, έχει να κάνει με την πνοή των νοτίων ανέμων, που έρχονται υγροί και ζεστοί από το Ιόνιο πέλαγος, φέρνοντας και τις βροχές μαζί μέσα από τις κοιλάδες των ποταμών της. Μάλιστα η βορειοδυτική – νοτιοανατολική διάταξη των βουνών της Πίνδου, το μεγάλο υψόμετρό τους και η σημαντική ορεινή μάζα τους συμβάλλουν στην επικράτηση ενός ιδιαίτερου καθεστώτος βροχοπτώσεων στην Ήπειρο.

Από την άποψη αυτή, επομένως, θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς την Ήπειρο σταυροδρόμι της βροχής, όπως θα μπορούσε να την πει

Ανατολικό Ζαγόρι

σταυροδρόμι κλιμάτων και ειδών χλωρίδας και πανίδας. Ωστόσο, ο τόπος αυτός είναι κατ' εξοχήν τόπος συνάντησης ανθρώπων και πολιτισμών και η ίδια η Πίνδος, που συνήθως λέγεται ότι χωρίζει, από μια διαφορετική οπτική γωνία ουσιαστικά ενώνει. Μεγαλύτερη απόδειξη γι' αυτό οι κτηνοτρόφοι, που ξεχειμάζουν στις γύρω πεδιάδες και λειτουργούν αιώνες τώρα και ως πολιτισμικοί διαμεσολαβητές ανάμεσα στον ορεινό και τον πεδινό χώρο. Έτσι, η Ήπειρος, που βρίσκεται στην καρδιά της Πίνδου, καθίσταται ένα ξεχωριστό ανθρωπογεωγραφικό και πολιτισμικό σταυροδρόμι. Οι κοιλάδες των ποταμών της μάλιστα αποτελούν τους φυσικούς δρόμους μέσω των οποίων κινούνται, μετακινούνται και διακινούνται άνθρωποι, υλικά και πνευματικά αγαθά, πολιτισμικά προϊόντα και ιδέες ανά τους αιώνες.

Είναι βέβαιο ότι η προσπέλαση ενός ορεινού χώρου και μεγαλύτερη δυσκολία παρουσιάζει και περισσότερο χρόνο απαιτεί. Είναι επίσης διαπιστωμένο ότι το ψηλό βουνό προκαλεί την αίσθηση της απόμακρης περιοχής. Ίσως γι' αυτό η σύγχρονη αντίληψη να θέλει την Ήπειρο απομονωμένη, άγονη και απροσπέλαστη. Ωστόσο, το ορεινό δεν είναι εξ ορισμού απομονωμένο, μη παραγωγικό και δύσκολο για ανθρώπινη διαβίωση. Η σχέση του ανθρώπου με το βουνό εξαρτάται από τις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες και η εικόνα που έχει κάθε εποχή για τον ορεινό χώρο είναι κοινωνικά κατασκευασμένη². Επίσης η απομόνωση και η περιθωριοποίηση ενός χώρου, μιας περιοχής δεν πρέπει να θεωρείται αυτονόητα ως χαρακτηριστικό της φυσικής της γεωγραφίας αλλά ως απόρροια συγκεκριμένων γεωπολιτικών σχέσεων. Ο ορεινός χώρος της Ηπείρου, όπως και ο ευρύτερος ορεινός χώρος της Μεσογείου, υπήρξε ιστο-

*Γεφύρι Γκάνας
στο Ζαγορίτικο*

ρικά πολύ φιλόξενος για τον άνθρωπο. Απόδειξη η μακρά ιστορική παρουσία και δημιουργικότητα του ανθρώπου στην περιοχή. Μια διαφορετική προσέγγιση ακόμα και στη σύγχρονη Ήπειρο, μια προσέγγιση που θα ξέφευγε από τα γνωστά στερεότυπα και τις προκαταλήψεις και θα έπαιρνε σοβαρά υπ' όψιν τόσο την ιστορία όσο και τις πολιτικές διαστάσεις της γεωγραφίας, θα μπορούσε εύκολα να τεκμηριώσει μian εναλλακτική αντίληψη για τα πράγματα αλλά και μian ανάλογη πρόταση για το μέλλον της περιοχής.

Το φυσικό περιβάλλον της Ηπείρου, με τους συγκεκριμένους γεωγραφικούς συντελεστές, παρουσιάζει μια χαρακτηριστική ποικιλία, μια πολυμορφία σε ό,τι αφορά το τοπίο, έναν μοναδικό πλούτο σε ό,τι αφορά τη χλωρίδα και την πανίδα. Ο φυσικός χώρος έχει διαμορφωθεί σε ζώνες,

Ορεινό τοπίο

στις οποίες κυριαρχούν συγκεκριμένα είδη φυτών και αντιστοιχούν βεβαίως και ανάλογες ανθρωπογεωγραφικές και πολιτισμικές ζώνες. Σ' αυτή τη βάση, η Ήπειρος χωρίζεται σε τέσσερις οριζόντιες περιοχές. Η παράκτια ζώνη χαρακτηρίζεται από την ελιά και τα εσπεριδοειδή. Στην ορεινή ζώνη, η κατ' εξοχήν περιοχή της κατοίκησης του ανθρώπου σηματοδοτείται κυρίως από τη βελανιδιά και το πουρνάρι. Πιο ψηλά, η κατ' εξοχήν δασική ζώνη έχει ως σύμβολά της το πεύκο, το έλατο και την οξιά, ενώ πάνω από τα δάση εκτείνονται γυμνές εκτάσεις με ποώδη βλάστηση, που φιλοξενούν τους θερινούς μήνες τα κοπάδια των μετακινούμενων κτηνοτρόφων.

Ο άνθρωπος, παρεμβαίνοντας στο φυσικό του περιβάλλον, καθώς το